ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

17. ledna 2006 *

Ve věci C-1/04,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná rozhodnutím Bundesgerichtshof (Německo) ze dne 27. listopadu 2003, došlým Soudnímu dvoru dne 2. ledna 2004, v řízení

Susanne Staubitz-Schreiber

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení V. Skouris, předseda, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas a J. Malenovský, předsedové senátů, A. La Pergola, J.-P. Puissochet (zpravodaj), R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, J. Klučka, U. Lõhmus a E. Levits, soudci,

generální advokát: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
vedoucí soudní kanceláře: R. Grass,

* Jednací jazyk: němčina.

s ohledem na vyjádření předložená:

— za německou vládu A. Tiemann, jako zmocněnkyní,

— za nizozemskou vládu H.-G. Sevenster a N. A. J. Belem, jako zmocněnci,

— za Komisi Evropských společenství S. Grünheid a A.-M. Rouchaud-Joët, jako zmocněnkyněmi,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 6. září 2005,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 3 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení (Úř. věst. L 160, s. 1; Zvl. vyd. 19/01, s. 191, dále jen „nařízení").

2 Tato žádost byla podána v rámci řízení o opravném prostředku podaném S. Staubitz-Schreiber (dále jen „navrhovatelka v původním řízení") k Bundesgerichtshof poté, co byl její návrh na zahájení úpadkového řízení („Insolvenzverfahren") zamítnut nejprve Amtsgericht Insolvenzgericht ve Wuppertalu a odvolání zamítnuto Landgericht Wuppertal.

Právní rámec

3 Nařízení definuje podle svého čtvrtého a šestého bodu odůvodnění pravidla o příslušnosti pro zahájení úpadkových řízení, která mají mezinárodní účinky, jakož i pro rozhodnutí, která jsou učiněna přímo na základě úpadkových řízení a s takovými řízeními úzce souvisí. Obsahuje rovněž ustanovení týkající se uznávání těchto rozhodnutí a rozhodného práva a má především za cíl vyhnout se podnětům, které motivují zúčastněné strany k převodům majetku nebo soudních řízení z jednoho členského státu do druhého za účelem výhodnějšího právního postavení.

4 Z dvanáctého bodu odůvodnění nařízení vyplývá, že nařízení upravuje zahájení hlavního úpadkového řízení ve státě, ve kterém jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka. Toto řízení má obecnou platnost a vztahuje se v zásadě na veškerý majetek dlužníka, s výjimkou zejména zahájení vedlejších řízení, která probíhají souběžně s hlavním řízením v členském státě nebo členských státech, ve kterých má dlužník provozovnu a jejichž účinky se omezují na majetek, který se nachází v tomto nebo těchto státech.

5 Nařízení se podle svého čl. 1 odst. 1 vztahuje s výjimkou zvláštních případů vyjmenovaných v jeho odst. 2 „na kolektivní úpadková řízení, která zahrnují částečné nebo úplné zabavení majetku dlužníka a jmenování správce podstaty".

6 Podle článku 2 nařízení je třeba rozumět:

„a) ‚úpadkovým řízením' kolektivní řízení uvedená v čl. 1 odst. 1. Seznam těchto řízení je obsažen v příloze A;

[...]

d) ‚soudem' soudní orgán nebo jiný příslušný subjekt členského státu, který je oprávněn zahájit úpadkové řízení nebo v průběhu takového řízení rozhodovat;

e) ‚rozhodnutím' ve vztahu k zahájení úpadkového řízení nebo jmenování správce podstaty rozhodnutí kteréhokoli soudu příslušného takové řízení zahájit nebo jmenovat správce podstaty;

f) ‚okamžikem zahájení řízení' okamžik, kdy rozhodnutí o zahájení řízení nabývá účinku, bez ohledu na to, zda se jedná o konečné rozhodnutí či nikoli;

[...]"

7 Článek 3 nařízení stanoví následující pravidla v oblasti mezinárodní příslušnosti:

„1. Soudy členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, jsou příslušné k zahájení úpadkového řízení. V případě společnosti nebo právnické osoby se za místo, kde jsou soustředěny hlavní zájmy, považuje sídlo, pokud není prokázán opak.

2. Pokud jsou hlavní zájmy dlužníka soustředěny na území některého členského státu, jsou soudy jiného členského státu příslušné k zahájení úpadkového řízení proti dlužníkovi pouze tehdy, pokud má dlužník provozovnu na území tohoto členského státu. Účinky takového řízení jsou omezeny na majetek, který se nachází na území tohoto členského státu.

3. Pokud bylo úpadkové řízení zahájeno podle odstavce 1, stávají se jakákoli následná řízení podle odstavce 2 vedlejšími řízeními. Tato řízení musí být likvidačními řízeními.

4. Územní úpadková řízení uvedená v odstavci 2 mohou být zahájena před zahájením hlavního úpadkového řízení podle odstavce 1 pouze tehdy,

a) pokud úpadkové řízení podle odstavce 1 nemůže být zahájeno z důvodů stanovených právem členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka,

nebo

b) pokud žádá o územní úpadkové řízení věřitel, který má bydliště, obvyklé místo pobytu nebo sídlo v členském státě, na jehož území se nachází dotyčná provozovna, nebo jehož pohledávka vznikla na základě činnosti této provozovny."

8 Článek 4 odst. 1 nařízení určuje za právo rozhodné pro úpadkové řízení a jeho účinky „právo toho členského státu, na jehož území bylo úpadkové řízení zahájeno (dále jen ‚stát, který řízení zahájil')". V čl. 5 až 15 nařízení je však stanoveno několik výjimek z práva státu, který řízení zahájil.

9 Podle čl. 16 odst. 1 nařízení „[r]ozhodnutí o zahájení úpadkového řízení učiněné soudem členského státu, který je příslušný podle článku 3, je uznáváno ve všech ostatních členských státech od okamžiku, kdy nabude účinku ve státě, který řízení zahájil. To platí i v případě, kdy úpadkové řízení nemůže být v jiném členském státě proti dlužníku daného typu zahájeno".

10 Podle čl. 17 odst. 1 nařízení „[r]ozhodnutí o zahájení úpadkového řízení podle čl. 3 odst. 1 má bez dalších formálních náležitostí v kterémkoli jiném členském státě stejné účinky jako podle práva státu, který řízení zahájil, pokud toto nařízení nestanoví jinak a dokud ve výše uvedeném členském státě není zahájeno řízení podle čl. 3 odst. 2".

11 Článek 38 nařízení stanoví, že „[p]okud soud členského státu příslušný podle čl. 3 odst. 1 jmenuje dočasného správce k zajištění ochrany majetku dlužníka, je tento dočasný správce oprávněn žádat na dobu od podání návrhu na zahájení úpadkového řízení do rozhodnutí o zahájení řízení jakákoli opatření k zajištění a ochraně jakéhokoli majetku dlužníka nacházejícího se na území jiného členského státu, stanovená podle práva tohoto státu".

12 Jako přechodná ustanovení článek 43 nařízení nazvaný „Časová působnost" stanoví:

„Ustanovení tohoto nařízení se vztahují pouze na úpadková řízení zahájená po vstupu tohoto nařízení v platnost. Úkony dlužníka učiněné před vstupem tohoto nařízení v platnost se i nadále řídí právem, které se na ně vztahovalo v době, kdy byly učiněny."

13 Článek 44 nařízení nazvaný „Vztah k mezinárodním smlouvám" rovněž stanoví:

„1. Toto nařízení nahrazuje poté, co vstoupí v platnost, pokud jde o věci zde uvedené, ve vztazích mezi členskými státy mezinárodní smlouvy uzavřené mezi dvěma nebo více členskými státy [...].

2. Mezinárodní smlouvy uvedené v odstavci 1 se i nadále použijí na řízení, která byla zahájena před vstupem tohoto nařízení v platnost.

[...]"

14 Nařízení vstoupilo na základě svého článku 47 v platnost dne 31. května 2002. Jeho příloha A uvádí „Insolvenzverfahren" německého práva jakožto úpadkové řízení uváděné v čl. 2 písm. a) téhož nařízení.

Spor v původním řízení a předběžná otázka

15 Navrhovatelka v původním řízení měla bydliště v Německu, kde jakožto osoba samostatně výdělečně činná vedla podnik obchodující s telekomunikačními přístroji a příslušenstvím. Během roku 2001 přestala tento podnik provozovat a dne 6. prosince 2001 podala u Amtsgericht-Insolvenzgericht ve Wuppertalu návrh na zahájení úpadkového řízení týkající se jejího majetku. Dne 1. dubna 2002 převedla své bydliště do Španělska za účelem tam žít a pracovat.

16 Usnesením ze dne 10. dubna 2002 zamítl tento soud návrh na zahájení úpadkového řízení pro nedostatek majetku. Odvolání, které navrhovatelka v původním řízení podala proti tomuto usnesení, bylo zamítnuto Landgericht Wuppertal usneseními ze dne 14. srpna 2002 a 15. října 2003 z toho důvodu, že německé soudy nejsou příslušné k zahájení úpadkového řízení v souladu s čl. 3 odst. 1 nařízení, jelikož hlavní zájmy navrhovatelky v původním řízení se nacházejí ve Španělsku.

17 Navrhovatelka v původním řízení podala opravný prostředek k Bundesgerichtshof za účelem dosažení zrušení výše uvedených usnesení a vrácení věci k dalšímu řízení Landgericht Wuppertal. Tvrdí, že mezinárodní příslušnost musí být přezkoumána s ohledem na situaci v okamžiku, kdy byl podán návrh na zahájení úpadkového řízení, tedy v projednávaném případě se zohledněním jejího bydliště v Německu v prosinci 2001.

18 Předkládající soud nejprve líčí, že věc, jež mu byla předložena v původním řízení spadá do rozsahu působnosti nařízení v souladu s článkem 43 a čl. 44 odst. 2 tohoto nařízení, jelikož před vstupem uvedeného nařízení v platnost dne 31. května 2002 nebylo vydáno žádné kladné rozhodnutí o zahájení úpadkového řízení.

19 Uvedený soud dále podotýká, že navrhovatelka v původním řízení přemístila středisko svých hlavních zájmů do Španělska poté, co v Německu podala návrh na zahájení úpadkového řízení, ale před tím, než bylo takové řízení zahájeno a vyvolávalo své účinky podle německých právních předpisů.

20 V tomto kontextu se Bundesgerichtshof rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je soud členského státu, u kterého byl podán návrh na zahájení úpadkového řízení, i nadále příslušný k zahájení uvedeného řízení, pokud dlužník přemístí středisko svých hlavních zájmů na území jiného členského státu po podání návrhu, ale před zahájením řízení, nebo se stane příslušným soud tohoto jiného členského státu?“

K předběžné otázce

21 Článek 43 první věta nařízení stanoví zásadu, kterou se řídí podmínky časové působnosti uvedeného nařízení. Toto ustanovení musí být vykládáno v tom smyslu, že nařízení se použije tehdy, jestliže nebylo přijato žádné rozhodnutí o zahájení úpadkového řízení před vstupem tohoto nařízení v platnost dne 31. května 2002,

i když podání návrhu na rozhodnutí o zahájení řízení tomuto datu předcházelo. V projednávaném případě je situace právě taková, jelikož návrh navrhovatelky v původním řízení byl podán dne 6. prosince 2001 a před 31. květnem 2002 nebylo vydáno žádné rozhodnutí o zahájení úpadkového řízení.

22 Z toho vyplývá, že ve věci v původním řízení musí předkládající soud posoudit svou příslušnost s ohledem na čl. 3 odst. 1 nařízení.

23 Toto ustanovení, které stanoví, že soudy členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka, jsou příslušné k zahájení úpadkového řízení, neupřesňuje, zda soud, kterému byla věc původně předložena, je i nadále příslušný, pokud dlužník přemístil středisko svých hlavních zájmů po podání návrhu na zahájení řízení, ale před vydáním rozhodnutí o zahájení řízení.

24 Přenesení příslušnosti soudu, kterému byla věc původně předložena, na soud jiného členského státu na tomto základě by však bylo v rozporu s cíli sledovanými nařízením.

25 Zákonodárce Společenství totiž ve čtvrtém bodě odůvodnění nařízení připomíná svůj záměr vyhnout se podnětům, které motivují zúčastněné strany k převodům majetku nebo soudních řízení z jednoho členského státu do druhého za účelem výhodnějšího právního postavení. Tohoto cíle by nemohlo být dosaženo, pokud by dlužník mohl převést středisko svých hlavních zájmů do jiného členského státu v době mezi podáním návrhu na zahájení řízení a vydáním rozhodnutí o zahájení řízení a určit tímto způsobem příslušný soud, jakož i rozhodné právo.

26 Takové přenesení příslušnosti by bylo rovněž v rozporu s cílem účinného probíhání, zvýšení účinnosti a zrychlení úpadkových řízení s mezinárodním dopadem, připomínaným v druhém a osmém bodě odůvodnění nařízení, a to v tom, že by nutilo věřitele následovat neustále dlužníka tam, kde se rozhodl více či méně definitivně usadit, a představovalo by nebezpečí, že v praxi bude často znamenat prodloužení řízení.

27 Zachování příslušnosti soudu, kterému byla věc předložena jako prvnímu navíc zajišťuje větší právní jistotu věřitelům, kteří vyhodnotili rizika, která na sebe berou v případě úpadku dlužníka s ohledem na umístění střediska jeho hlavních zájmů v době, kdy s ním vstupovali v právní vztahy.

28 Obecná platnost hlavního úpadkového řízení, případné zahájení vedlejšího řízení, jakož i možnost pro správce podstaty dočasně jmenovaného soudem, jemuž byla věc původně předložena, požádat o opatření k zajištění a ochraně majetku dlužníka nacházejícího se na území jiného členského státu, představují mimoto důležité záruky pro věřitele, umožňující zajistit co největší pokrytí majetku dlužníka, zejména pokud dlužník přemístil středisko svých hlavních zájmů po podání návrhu na zahájení řízení, ale před rozhodnutím o zahájení řízení.

29 Je tedy na místě odpovědět předkládajícímu soudu, že čl. 3 odst. 1 nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že soud členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka v době podání návrhu na zahájení úpadkového řízení dlužníkem, je i nadále příslušný k zahájení uvedeného řízení, pokud uvedený dlužník přemístí středisko svých hlavních zájmů na území jiného členského státu po podání návrhu, ale před rozhodnutím o zahájení řízení.

K nákladům řízení

30 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení vzhledem ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

Článek 3 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení musí být vykládán v tom smyslu, že soud členského státu, na jehož území jsou soustředěny hlavní zájmy dlužníka v době podání návrhu na zahájení úpadkového řízení dlužníkem, je i nadále příslušný k zahájení uvedeného řízení, pokud uvedený dlužník přemístí středisko svých hlavních zájmů na území jiného členského státu po podání návrhu, ale před rozhodnutím o zahájení řízení.

Podpisy.